

ทุนทางสังคมและวัฒนธรรม ของจังหวัดน่านต่อการส่งเสริม การเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต และสรุปรูปแบบการส่งเสริมจังหวัดน่านให้เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต โดยใช้วิธีการวิจัยแบบผสมทั้งการวิจัยเชิงปริมาณด้วยการเก็บข้อมูลเบื้องต้น โดยการใช้แบบสอบถามจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ประกอบด้วยผู้แทนจากสถาบันการศึกษา ศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในเมืองน่าน ตัวแทนหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและเอกชน จำนวนรวม 16 คน วิเคราะห์ข้อมูลด้วยการหาค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และการวิจัยเชิงคุณภาพ ด้วยการนำข้อมูลที่วิเคราะห์จากการวิจัยเชิงปริมาณมาเป็นแนวทางในการจัดทำคำถามสำหรับการเก็บข้อมูลเชิงลึกในการสนทนากลุ่มจากผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ จำนวน 30 คน จาก 30 ชุมชนในพื้นที่ศึกษาในจังหวัดน่าน โดยข้อมูลเชิงคุณภาพวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหาใช้การบรรยายหรือพรรณนา มีการตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลด้วยการจัดเวทีเสวนาผู้รู้ด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรมก่อนจัดทำเล่มรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดน่าน เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีพัฒนาการทางประวัติศาสตร์อันยาวนาน มีการสั่งสมวัฒนธรรมประเพณีที่สืบทอดจากอดีตมาจนถึงปัจจุบัน อันเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาจังหวัดน่านให้คงอยู่อย่างมีเอกลักษณ์ สืบทอดเป็นมรดกจากรุ่นสู่รุ่นบนฐานของวัฒนธรรมที่ดั้งเดิม เป็นทุนที่มีคุณค่าที่มีอยู่ในตัวเอง จากการวิจัย พบว่า ทุนทางสังคมประกอบด้วย ทุนมนุษย์ ทุนสถาบัน ทุนทางปัญญา ที่ประกอบด้วยทุนทางด้านอาหาร ทุนทางด้านดนตรี และการแสดง ทุนทางด้านศิลปะ ทุนทางการแต่งกาย ทุนด้านการคมนาคม อีกทั้งยังมีทุนทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวิถีชีวิตของชาวเมืองน่านที่มีมาตั้งแต่ในอดีต ทุนทางทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม ทั้งที่ดิน ป่าเขา แม่น้ำ อากาศ ทุนทางภูมิศาสตร์ ทุนทางปัญญา และทุนด้านการท่องเที่ยว

ในด้านปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตผลการเก็บข้อมูลเชิงปริมาณพบว่า ค่าเฉลี่ยของปัจจัยภายใน (4.01) มีผลสนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต มีค่ามากกว่าปัจจัยภายนอก (3.70) ผลการวิเคราะห์ในแต่ละปัจจัยสอดคล้องกับการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ในด้านรูปแบบการส่งเสริมจังหวัดน่านให้เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต สามารถสรุป ได้ว่าชาวน่านต้องการให้มีการส่งเสริมในด้านการท่องเที่ยว การฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิม การรักษาวินัยชีวิตแบบดั้งเดิม และการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่นำเสนอในรูปแบบกิจกรรมในทางที่ดี ในด้านการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จผู้ที่เกี่ยวข้องและมีส่วนรับผิดชอบ คือชาวบ้าน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ที่ต้องทำงานกันอย่างต่อเนื่อง จึงจะส่งเสริมให้จังหวัดน่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตได้อย่างยั่งยืน

หัวหน้าคณะวิจัย

ดร.เลหฺล้า ตรีเอกานุกูล

สาขาวิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

สำนักวิชาสังคมศาสตร์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

ที่อยู่ : มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

อ.เมือง จ. เชียงราย 57100

Email : lelatree@gmail.com

Social and Culture Capital and the Life of Ancient City Promotion in Nan Province

Abstract

This research aimed to study social and culture capital of Nan province, to analyze the factors supporting social and culture capital in Nan province to be the living ancient city and to make a conclusion on the model for supporting Nan province to be the living ancient city. The research was done in quantitative and qualitative methods. The quantitative method was done by collecting the initial data from 16 key informants consisted of the representatives from educational institutions, and religions, local wisdoms in Nan province, including the representatives of the public and private sectors by using a questionnaire. The quantitative data were analyzed by using percentage, mean and standard deviation.

The qualitative method was done by using the analyzed data from quantitative research for making questions for collecting in -depth data from formal and informal focus group discussion of 30 leaders from 30 communities in Nan Province. Content Analysis was used to analyze the qualitative data during the research by using the description based on the conceptual framework of the research

The results of the study revealed that Nan province has a long history with the transmission of the tradition and culture from the past to the present which was the important factor in the development of Nan province to be unique and to be the heritage for the transmission from generation to generation based on the beautiful culture with the value of its own capital. From the study, it appeared that the social capital consisted of human capital, organizational capital and intellectual capital such as food, music and performance, art, costume including transportation capital. Moreover, culture capital was the intellectual property and the way of life of Nan people since the past, and there were the natural resources and environmental capital including land, forest, mountain, river, and weather, as well as geographic capital, intellectual capital and tourist capital.

The factors supporting social and culture capital in Nan province to be the living ancient city appeared that the mean of internal factors (4.01) supported the social and culture capital in Nan province to be the living ancient city which was higher than the external factor (3.70). The results of the analysis of each factor related to the qualitative data in terms of the model for supporting Nan province to be the living ancient city. The supporting that they want are the tourism should be supported in eco tourism, the culture reconstruction, the conservation of ancient way of life and the public relations through the media should be presented in the good way. In terms of the effective operation for the relevant or responsible people, it was found that the villagers, institutions, including public and private sectors should work together regularly in order to support Nan province to be the sustainable living ancient city.

Head of Research Team

Lelar Treeaekanukul, Ph.D.

Sociology and Anthropology School
of Social Science,
Chiang Rai Rajabhat University
Address : Chiang Rai
Rajabhat University,
Muang, Chiangrai 57100
Email : lelatree@gmail.com

บทนำ

เมืองเก่า เป็นสิ่งก่อสร้างทางโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ เป็นหลักฐานที่บ่งบอกถึงความเจริญของมนุษยชาติ ที่มีวิวัฒนาการทางด้านอารยธรรมและเทคโนโลยี มาอย่างต่อเนื่อง มีเมืองเก่าในโลกที่ถูกบันทึกถึงความเก่าแก่ โดยพิจารณาจากระยะเวลาในการตั้งถิ่นฐานอย่างต่อเนื่องนับตั้งแต่อดีตตราบจนปัจจุบัน สำนักพิมพ์ เทเลกราฟ เผยรายชื่อ 20 อันดับเมืองเก่าแก่ที่สุดในโลก จากหนังสือ “Time out guide to the world’s greatest cities” (<http://www.paow007.wordpress.com/2010/03/.../20-เมืองเก่าแก่ที่สุดในโลก.2556>) ที่พบว่า เมืองเยริโค (Jericho) ในเขตเวสต์แบงก์ ดินแดนปาเลสไตน์ เป็นเมืองเก่าแก่ที่สุดในโลก เริ่มมีการตั้งรกรากของประชากรเมื่อราว 9,000 ปี ก่อนคริสตกาล

ประเทศไทย มีเมืองเก่าหรือเมืองโบราณ ที่ส่วนใหญ่แล้วจะเป็นเมืองที่ยังคงรักษาสถาปัตยกรรมและบรรยากาศของเมืองโบราณเอาไว้ มีสิ่งก่อสร้างที่น่าสนใจได้กลายเป็นสถานที่สำคัญต่อการท่องเที่ยว เมืองเก่าบางแห่งได้รับการจดทะเบียนเป็นมรดกโลก ดังเช่น อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย และกำแพงเพชร (มรดกโลกของไทย. blog.eduzones.com/pacharawalai/31973 - .2556)

จังหวัดน่าน เป็นจังหวัดหนึ่งที่มีประวัติความเป็นมาเก่าแก่ยาวนาน มีชื่อเรียกในพงศาวดารว่า นันทบุรี เมืองน่านในอดีตเป็นนครรัฐเล็ก ๆ ก่อตัวขึ้นราวกลางพุทธศตวรรษที่ 18 บริเวณที่ราบลุ่มแม่น้ำน่านและแม่น้ำสาขาในหุบเขาทางตะวันออกของภาคเหนือ ภายใต้การนำของพญาภูคาและนางพญาจำปาผู้เป็นชายา นับจนถึงปัจจุบันนี้ จังหวัดน่าน มีอายุกว่า 731 ปีแล้ว แต่ยังคงเป็นดินแดนที่อุดมสมบูรณ์ พร้อมพูนด้วยวัฒนธรรม และธรรมชาติที่ผู้มาเยือนจะพบเห็น

การเปิดตัวของจังหวัดน่าน จนกลายเป็นที่รู้จักในฐานะเมืองท่องเที่ยว

แสนอบอุ่น โอบล้อมไปด้วยธรรมชาติและวิถีชีวิตดั้งเดิม กลายเป็นดาบสองคม เพราะขณะที่ความโดดเด่นของเมืองน่านดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วสารทิศให้เข้าไปสัมผัส เวลาเดียวกันกลับทำให้อัตลักษณ์ที่คนเมืองน่านภาคภูมิใจมานานค่อย ๆ เลือนหายไปทีละน้อย จนทำให้เกิดความวิตกกังวลว่า ความเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นอาจทำให้เมืองน่านไม่เหลืออะไรทิ้งไว้เป็นมรดกให้คนรุ่นหลัง แม้แต่สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี ได้มีกระแสพระราชดำริที่ห่วงใยในปัญหาดังกล่าวนี้ เช่นกัน ดังที่ทรงมีพระราชดำริสพระราชทานแก่ผู้ว่าราชการจังหวัดน่านในปี พ.ศ.2547ว่า “...อยากให้จังหวัดน่านรักษาวัฒนธรรมอย่างนี้ไว้...”

ท่ามกลางปัญหาวิกฤติมากมายได้พบว่า ภาคประชาชนจังหวัดน่านได้ร่วมมือกันอย่างเข้มแข็ง สามารถบูรณาการทุกภาคส่วนเพื่อร่วมกันแก้ไขปัญหาต่าง ๆ พร้อมกำหนดรูปแบบให้เกิดการอนุรักษ์เป็นพลังที่ยั่งยืนสามารถฟื้นฟูทำให้น่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต โดยการรวมตัวกันครั้งแรก ในปีพ.ศ.2518 เพื่อคัดค้านนายทุนที่เข้าไปตัดไม้ในป่าห้วยสีพัน ซึ่งเป็นป่าต้นน้ำลำธาร ปัญหาความขัดแย้งในการใช้ทรัพยากรดังกล่าวทำให้เกิดการรวมตัวกันลุกขึ้นต่อสู้ของชาวบ้านจนกลายมาเป็นประชาคมในจังหวัดน่านที่สามารถพิทักษ์ผืนป่าอันมีค่าไว้ได้ (ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. 2547: 259-263) และจากการที่จังหวัดน่านได้รับการประกาศ จากการประชุมคณะรัฐมนตรี เมื่อ

เยี่ยมชมหอศิลป์ปริมณีน่านแหล่งรวมงานศิลปะ

วันที่ 20 กันยายน 2548 ให้พื้นที่ใจกลางเมืองน่าน และ เวียงพระธาตุแช่แห้ง เป็นเขตเมืองเก่าน่าน และเป็นเมืองโบราณแห่งที่ 2 รองจากเกาะรัตนโกสินทร์ และทั้งยังได้เปิดด่านห้วยโก๋นเป็นด่านสากลในข้ามไปสู่เมืองไชยบุรี และเมืองหลวงพระบาง ของ สปป.ลาว อีกทางหนึ่งด้วย

จากความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาดังกล่าว จึงเป็นที่น่าสนใจศึกษาว่า จังหวัดน่านสามารถจัดการปัญหาที่เกิดขึ้นจากกระแสการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมในสังคมยุคโลกาภิวัตน์โดยมีทุนทางสังคมใดบ้างที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต และมีปัจจัยใดที่สนับสนุน รวมทั้งรูปแบบการส่งเสริมจังหวัดน่านให้เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตควรเป็นอย่างไร เพื่อองค์ความรู้ที่ได้ นอกจากจะเป็นสิ่งที่เพิ่มคุณค่าแก่พื้นที่จังหวัดน่านเองแล้ว ยังจะสามารถนำไปเป็นข้อมูลและรูปแบบสำหรับจังหวัดอื่น หรือพื้นที่อื่นเพื่อการฟื้นฟูให้จังหวัดและชุมชนมีความเข้มแข็งอย่างยั่งยืนได้ต่อไป

แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาทฤษฎีและแนวคิดที่สำคัญ ดังนี้

แนวคิดด้านทุนทางสังคม

ทุนทางสังคม หมายถึง ทุนอย่างหนึ่งที่มีอยู่ในชุมชน เป็นลักษณะความเข้มแข็งของชุมชน เป็นพลังทางสังคมในการนำมาใช้เพื่อแก้ปัญหาวิกฤตการณ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น เป็นผลมาจากการ สังสมประสพการณ์ ความรู้ สติปัญญาที่มีอยู่ในชุมชนเมื่อนำมารวมกันสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาชุมชน ของตนได้ (ประเวศ วะสี . 2542 : 101 อเนก นากะบุตร. 2545 : 39 และ อัมมาร สยามวาลา. 2544: 40)

ทุนทางสังคมในบริบทของสังคมไทย หมายถึง ผลรวมของสิ่งดีงามต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม ทั้งในส่วนที่ได้จากการสังสมและการต่อยอดรวมถึงการรวมตัวของคนที่มีความรู้เพื่อสร้างประโยชน์ต่อส่วนรวม บนพื้นฐานของความไว้วางใจ สายใยแห่งความผูกพันและวัฒนธรรมที่ดีงาม ซึ่งหากนำมาพัฒนาและใช้ประโยชน์อย่างเหมาะสมแล้วจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาประเทศชาติและสังคมให้สมดุลและยั่งยืนทุนทางสังคม ควรประกอบด้วย

1) ทุนมนุษย์ ที่มีคุณภาพ มีความรู้ สติปัญญาและทักษะ มีคุณธรรม มีวินัย และความรับผิดชอบ มีทัศนคติที่ดีในการทำงาน และทำประโยชน์ต่อส่วนรวม

2) ทุนที่เป็นสถาบัน ได้แก่ สถาบันครอบครัว สถาบันการศึกษา ศาสนา การเมืองรวมทั้งองค์กรที่ตั้งขึ้นมา เช่น องค์กรพัฒนาเอกชน องค์กรชุมชน สมาคมวิชาชีพ ฯลฯ

3) ทุนทางปัญญาและวัฒนธรรม ครอบคลุมถึงระบบคุณค่า เช่น คุณธรรม วินัย จิตสำนึกสาธารณะ วัฒนธรรมไทยและภูมิปัญญาท้องถิ่น ฯลฯ (สำนักพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต. 2554)

แนวคิดด้านทุนทางวัฒนธรรม

ทุนวัฒนธรรมตามแนวคิดของ Pierre Bourdieu ได้กล่าวว่า ทุนวัฒนธรรมคือกระแสสังคมที่ตั้งอยู่บนความรู้ ความคุ้นเคย และรู้สึกกับสิ่งที่เกิดขึ้นและวิถีของวัฒนธรรมที่ครอบงำหรือมีอำนาจในสังคมนั้น เป็นเรื่องธรรมดา ทุนวัฒนธรรมรวมไปถึงภูมิหลังของครอบครัว สถานภาพทางสังคม การลงทุนและความผูกพันกับการศึกษา และทรัพยากรอื่น ๆ ที่มีผลต่อความสำเร็จด้านวิชาการ โดยแบ่งรูปแบบของทุนทางวัฒนธรรมเป็นสามกลุ่ม ได้แก่

1) ขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง (Embodied state) ทุนวัฒนธรรมในขั้นเป็นรูปเป็นร่างจะเพิ่มขึ้นได้ด้วยการลงทุนเวลาในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้ เมื่อทุนในขั้นเป็นรูปเป็นร่างนี้เป็นส่วนหนึ่งของบุคคลแล้ว จะกลายเป็นนิสัยและไม่สามารถที่จะถ่ายทอดออกมาหรือจะถ่ายทอดให้คนอื่นได้รับรู้ได้ในพริบตาไม่ได้

2) ขึ้นเป็นชิ้นเป็นอัน (Objectified State) ทุนวัฒนธรรมจะถูกสื่อผ่านสินค้าวัฒนธรรม เครื่องมือเครื่องใช้ที่เป็นวัตถุจับต้องได้เช่น หนังสือ ภาพเขียน อุปกรณ์ต่างๆ รวมทั้งเครื่องจักรที่นำมาผลิตสินค้า

3) ขึ้นเป็นสถาบัน (Institutionalized State) ในส่วนนี้ได้ให้ความน่าเชื่อถือทางวิชาการและแสดงคุณสมบัติที่สร้าง “ใบรับรองทางความสันตติทางวัฒนธรรม (Certificate of Cultural Competence) ที่แสดงให้เห็นว่าผู้ถือได้รับประกันอำนาจตามธรรมเนียม ตามศรัทธา และตามกฎหมาย” คุณสมบัติทางวิชาการเหล่านี้สามารถนำไปใช้เพื่อการแลกเปลี่ยน (ปริวรรต) ระหว่างทุนวัฒนธรรมกับทุนทางเศรษฐกิจได้ (Storey. 1999)

อานันท์ กาญจนพันธุ์ มองทุนวัฒนธรรม /ทุนทางสังคม เป็นเรื่องของพื้นที่ทางวัฒนธรรม พื้นที่ทางอำนาจ เพื่อเป็นเวทีให้ชุมชนมีวิถีชีวิตและการดำรงอยู่อย่างมี

ศักดิ์ศรี รู้เท่าทันการเปลี่ยนแปลง มีความยั่งยืน เป็นการเสริมสร้างพลังของประชาสังคมและ การสร้างความเข้มแข็งขององค์กรชุมชน (ทุนทางวัฒนธรรม. tontawanpandow.blogspot.com/2010/09/concept.html. 20 พฤษภาคม 2555)

ทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

การเปลี่ยนแปลงทางสังคม หมายถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นในระบบความสัมพันธ์ของบุคคลที่อยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม เป็นพวกเดียวกัน เป็นการเปลี่ยนแปลงในกรอบกำหนดขอบเขตสิทธิและหน้าที่ที่บุคคลจะปฏิบัติต่อกันได้ จากที่เคยกำหนดอยู่ก่อน การเปลี่ยนแปลงของสังคมมีทั้งในระดับจุลภาค และระดับมหภาค (ผจงจิตต์ อธิคมน์นทะ. 2543 : 11-13) การเปลี่ยนแปลงทางสังคมอาจเกิดขึ้นได้จากความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละเรื่อง อาจเกิดขึ้นในส่วนย่อยหรือส่วนใหญ่ของความสัมพันธ์ทางสังคมก็ได้ หรือการเปลี่ยนแปลงใด ๆ ที่มีผลทำให้ความสัมพันธ์ทางสังคมเกิดความแตกต่างกันขึ้นในช่วงเวลาใดเวลาหนึ่งแล้ว ไม่ว่าจะการเปลี่ยนแปลงจะเปลี่ยนเล็กน้อยหรือใหญ่โตเพียงไรก็ตาม ย่อมถือว่าการเปลี่ยนแปลงทางสังคมได้ทั้งสิ้น ส่วนการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น เป็นการเปลี่ยนแปลงในแบบแผนของการดำเนินชีวิตของชนกลุ่มใดกลุ่มหนึ่ง ซึ่งย่อมจะมีวิถีชีวิตเป็นของตนเอง การเปลี่ยนแปลงทางสังคมกับการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมนั้น ในทางปฏิบัติแล้วยากที่จะแยกออกจากกันได้โดยเด็ดขาด เพราะหากมีการเปลี่ยนแปลงเกิดขึ้น ท้ายที่สุดการเปลี่ยนแปลงก็จะมีผลกระทบถึงสองลักษณะดังกล่าวเสมอ (สนธิ สมักรการ. 2542 : 3-5)

ปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรม

ปัจจัยที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลง สามารถจัดแบ่งได้ 3 ประเภท คือ

1. ปัจจัยทางภูมิศาสตร์และชีววิทยา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือการเปลี่ยนแปลงทางธรรมชาติ

ที่เกิดขึ้นอยู่ตลอดเวลาจึงส่งผลต่อการปรับตัวให้เหมาะสมที่จะดำรงชีวิตอยู่ของมนุษย์

2. ปัจจัยทางเทคโนโลยี จากความเจริญก้าวหน้าของมนุษย์ในด้านศิลปะวิทยาการต่างๆ การ

นำเอาวิทยาศาสตร์มาสร้างสรรค์สิ่งต่าง ๆ และการนำเอาวิธีการใหม่ ๆ มาใช้เพื่อแสวงหาประโยชน์จากธรรมชาติทำให้มนุษย์ต้องพึ่งพาอาศัยสิ่งที่มนุษย์ประดิษฐ์

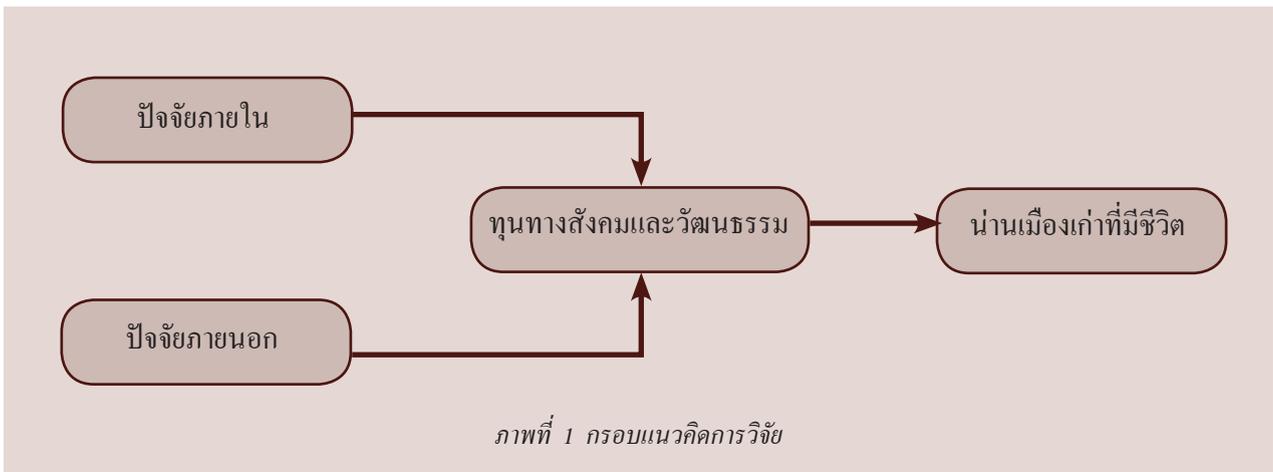
คิดค้นขึ้น ซึ่งได้เข้ามามีบทบาทในชีวิตของมนุษย์มากขึ้น

3. ปัจจัยทางด้านวัฒนธรรม ซึ่งวัฒนธรรมเป็นตัวกำหนดวิถีชีวิตในทุก ๆ ด้านของคนในสังคม เมื่อวัฒนธรรมมีการเปลี่ยนแปลง สังคมย่อมต้องมีการเปลี่ยนแปลงด้วย (วราคม ที่สุกะ. 2527 : 449-453 ; อ้างอิงจาก Maclver and Page. Society: An Introductory Analysis. 1967. Morrish. The Sociology of Education: An Introduction. 1972)

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

วิทยา เรืองฤทธิ์ (2552) ได้นำเสนอบทความจากงานวิจัยเรื่อง เมืองเก่าเรานุรักษ์ เกี่ยวกับโคราช พบว่า “เมืองเก่า” ไม่ว่าจะเป็นเมืองเก่ามากหรือน้อยและเป็นเมืองที่มีผู้อยู่อาศัยต่อเนื่องหรือเป็นเมืองที่เคยถูกทิ้งให้ร้างก็ตาม ย่อมมีคุณค่าในทางประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรม และเทคโนโลยี เป็นหลักฐานให้คนรุ่นหลังมีโอกาสศึกษา และทำความเข้าใจในเรื่องต่างๆ ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ สังคม การบริหาร การปกครองและเทคโนโลยีได้ทั้งสิ้น การพัฒนาเมืองเก่าให้มีชีวิต ซึ่งจะต้องทำแบบผสมผสาน ด้วยการนำเอาความรู้สมัยใหม่เข้ามาช่วยด้วย เพื่อการสร้างเมืองให้น่าอยู่อย่างยั่งยืน ที่สำคัญการฟื้นฟูเมืองเก่าต้องทำให้สม่ำเสมอ ต้องทำให้เป็นเมืองน่าอยู่ และเมืองที่น่าอยู่จะต้องเป็นเมืองที่มีชีวิตชีวาของคนที่ใช้ชีวิตอยู่ในพื้นที่ด้วย

สาวิตรี ชัยณรงค์ และ สุวัฒนา ธาดานิติ (2554) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การพัฒนาการท่องเที่ยวเขตเมืองเก่าลพบุรี โดยได้ศึกษาถึงวิวัฒนาการของการท่องเที่ยวและการใช้ประโยชน์ที่ดินในพื้นที่ศึกษาตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร การสัมภาษณ์ การสำรวจภาคสนามทั้งทางสังคม วิถีชีวิต กิจกรรมการท่องเที่ยว และพฤติกรรมของผู้มาท่องเที่ยว ผลการวิจัยพบว่า เมืองเก่าลพบุรีมีศักยภาพทั้งทางกายภาพ สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน และการบริการการท่องเที่ยวที่ตอบสนองความต้องการของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์ การท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในเมืองลพบุรีนั้น มีทรัพยากรทางด้านโบราณสถาน สิ่งอำนวยความสะดวก โครงสร้างพื้นฐาน รวมทั้งการบริการทางการท่องเที่ยวที่มีศักยภาพเพียงพอต่อการพัฒนา และสนับสนุนนโยบายที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมควบคู่ไปกับการพัฒนาอย่างมีศักยภาพ รวมทั้งการเชื่อมโยงการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของลพบุรีไปสู่พื้นที่ในจังหวัดและพื้นที่

อนุภาคอื่น เพื่อเป็นทางเลือกของการท่องเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวอีกทางหนึ่งด้วย

จากการศึกษาแนวคิดทฤษฎีต่างๆ ที่เกี่ยวข้องกับการวิจัย ผู้วิจัยได้สร้างกรอบแนวคิดการวิจัยครั้งนี้ดังแสดงในภาพที่ 1

วิธีดำเนินการวิจัย

โครงการวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาการวิจัยแบบผสมทั้งการวิจัยเชิงคุณภาพ และเชิงปริมาณมีการดำเนินการดังนี้

1. การศึกษาก่อนลงภาคสนาม

สำนักวิชาสังคมศาสตร์ ได้เดินทางไปศึกษาดูงานเพื่อรับฟังและเรียนรู้ข้อมูลจากหน่วยงานราชการ และแลกเปลี่ยนเรียนรู้ข้อมูลที่สำคัญกับภาคประชาชนเกี่ยวกับจังหวัดน่าน เมื่อวันที่ 3- 4 พฤษภาคม 2555 ทำให้ได้รับข้อมูลที่น่าสนใจเกี่ยวกับน่านเมืองเก่าที่มีชีวิต ซึ่งมีความแตกต่างจากเมืองเก่าอื่น ๆ เนื่องจากเป็นเมืองที่เก่าที่มีผู้คนอาศัยอยู่ มีวิถีชีวิตร่วมสมัยระหว่างการอนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมและการปรับปรนสู่สังคมที่มีการเปลี่ยนแปลง นำมาสู่ประเด็นของการวิจัยในด้านการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน

2. การลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลเบื้องต้น

ในวันที่ 20 – 22 กันยายน พ.ศ. 2555 คณะวิจัยได้เข้าไปในพื้นที่ในการเสวนาเก็บข้อมูลงานวิจัยกับชุมชน ได้มีการพบปะกับผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้แทนจากสถาบันการศึกษา ศาสนาและประชาชนชาวบ้านในเมืองน่าน ตัวแทนหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและเอกชน มีการเก็บรวบรวมข้อมูลด้วยแบบสอบถาม และการแสดงความคิดเห็นในเวทีสนทนา ทำให้ได้ข้อมูลเบื้องต้นเพื่อนำมาจัดทำเป็นแนว

คำถามเชิงลึกสำหรับการเก็บข้อมูลด้วยการสนทนากลุ่มในครั้งต่อไป

8. ประชากรและกลุ่มเป้าหมาย

3.1 ประชากรที่ศึกษาได้แก่

3.1.1 หัวหน้า หรือผู้ที่เกี่ยวข้องในหน่วยงานราชการทุกฝ่ายด้านการพัฒนาจังหวัดน่าน

3.1.2 ผู้นำทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการ 31 ชุมชนในพื้นที่ศึกษา

3.1.3 ผู้แทนจากสถาบันการศึกษา ศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในเมืองน่าน

3.2 กลุ่มเป้าหมาย

เป็นตัวแทนของประชากรที่เลือกอย่างเฉพาะเจาะจงที่ เป็นผู้รู้และมีความเกี่ยวข้องกับการพัฒนาจังหวัดน่านให้เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต

4. เครื่องมือและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัย

4.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

ใช้แบบสอบถามข้อมูลเบื้องต้นจากผู้ให้ข้อมูลสำคัญ ผู้แทนจากสถาบันการศึกษา ศาสนาและปราชญ์ชาวบ้านในเมืองน่าน ตัวแทนหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและเอกชนจำนวน 16 คน แบบสอบถามแบ่งเป็น 3 ตอน ดังนี้ ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม ตอนที่ 2 ข้อมูลด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน

ตอนที่ 3 การลำดับทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญ จากมาก ไปหาน้อย

4.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

ใช้แบบบันทึกการสำรวจพื้นที่ แบบสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่มย่อย เพื่อการเก็บข้อมูลเชิงลึก และแนว

คำถามได้จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นของการวิจัยเชิงปริมาณ คำถามเป็นแบบปลายเปิดตามวัตถุประสงค์และกรอบแนวคิดในการวิจัย เพื่อใช้ในการสนทนากลุ่ม

5. การวิเคราะห์ข้อมูล

5.1 การวิจัยเชิงปริมาณ

การวิเคราะห์ข้อมูลจากการวิจัยเชิงปริมาณ ใช้ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน

5.2 การวิจัยเชิงคุณภาพ

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา (Content Analysis) โดยวิเคราะห์ข้อมูลตลอดเวลาในระหว่างการทำวิจัย ใช้การบรรยาย หรือพรรณนา ตามกรอบแนวคิดของการทำวิจัย

6. การตรวจสอบข้อมูล

6.1 มีการตรวจสอบข้อมูล คือระหว่างการเก็บรวบรวมข้อมูล มีการจัดกระทำกับข้อมูลและมีการตรวจสอบความถูกต้องอยู่เสมอ หลังจากการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลเรียบร้อยแล้ว

6.2 มีการจัดเวทีเสวนาผู้รู้ด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรม เพื่อวิพากษ์ ตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลในเอกสารฉบับร่างก่อนการจัดทำเล่มรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

ผลการวิจัย

1. ทุนทางสังคมของจังหวัดน่าน

1.1 ทุนมนุษย์ จากการศึกษาพบว่า มีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการส่งเสริมให้น่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต จังหวัดน่านมีประชากรที่อาศัยอยู่ร่วมกันอย่างหลากหลาย เผ่าพันธุ์อันได้แก่ คนเมืองหรือไทยวน ไทลื้อ ม้ง เมี่ยน พวน ลัวะ ขมุ และ กลุ่มมลาปรี ที่มีจำนวนน้อยที่สุด แม้ว่าจะมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ แต่ละชาติพันธุ์มีวัฒนธรรม ความเชื่อ พิธีปฏิบัติที่แตกต่างกันไป แต่สามารถอาศัยอยู่ร่วมกันได้ด้วยการยิ้ม การผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมของ

จัดเวทีเสวนาเพื่อเก็บข้อมูลวิจัยในชุมชน

กันและกัน ทำให้ประชากรในจังหวัดน่านอาศัยอยู่ร่วมกันได้อย่างสงบ การมีปราชญ์ชุมชนที่เป็นผู้รู้ เป็นผู้นำในวิทยาการด้านต่าง ๆ ทำให้เกิดการฟื้นฟู อนุรักษ์วัฒนธรรมดั้งเดิมของน่านให้คงอยู่ อย่างยั่งยืน

1.2 ทุนสถาบัน จากการศึกษาพบว่า จังหวัดน่านเป็นจังหวัดที่มีสถาบันศาสนาที่เข้มแข็งมากที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศไทย เนื่องจากเป็นจังหวัดที่มีผู้นิยมไปไหว้พระขอพรเพื่อความเป็นสิริมงคลแก่ชีวิต ตามหลักความเชื่อของการไหว้พระ 9 วัด ที่จะมีผู้คนมาไหว้พระในจังหวัดน่านครบทั้ง 9 วัดในเวลาเพียง 1 ชั่วโมง ได้แก่ วัดพระธาตุแช่แห้ง วัดสวนตาล วัดหัวข่วง วัดพระธาตุช้างค้ำวรวิหาร วัดภูมินทร์ วัดพญาภู วัดมิ่งเมือง วัดพญาวัด และ วัดพระธาตุเขาน้อย สถาบันอื่นที่เข้มแข็งรองลงมาคือ สถาบันครอบครัวที่มีความอบอุ่น ชุมชนอยู่กันแบบเครือญาติ สถาบันการศึกษาที่มีความพร้อมในการพัฒนาคนเมืองน่าน และ สถาบันการปกครองที่ประชาชนมีความเข้าใจระบบการปกครองและเข้ามามีส่วนร่วมในทุกระดับ

1.3 ทุนทางปัญญา ผู้รู้หรือปราชญ์ชุมชนของจังหวัดน่าน นับว่ามีบทบาทสำคัญที่ทำให้จังหวัดน่านพัฒนาอย่างยั่งยืน ทุนทางปัญญาที่สืบทอดมีการพัฒนาและสร้างชื่อเสียงให้แก่จังหวัดน่าน ได้แก่ ทุนทางด้านอาหาร ทุนทางด้านดนตรี และการแสดง ทุนทางด้านศิลปะ ทุนทางด้านกายภาพมีการรณรงค์ให้ผู้หญิงนุ่งซิ่น จนปัจจุบันนี้ได้มีชมรมแม่หญิงน่านนุ่งซิ่น ทุนด้านการนำเรื่องของการปั่นจักรยานมาฟื้นคืนให้มีชีวิต เป็นการออกกำลังกายในชีวิต

ประจำวัน และ ทูนาการท่องเที่ยวรอบเมืองด้วยการใช้รถรางชมเมืองเพื่อแนะนำสถานที่สำคัญต่าง ๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือน

2. ทูนาทางวัฒนธรรมของจังหวัดน่าน สามารถแบ่งการนำเสนอ ดังนี้

ทูนาทางวัฒนธรรมอันเป็นทรัพย์สินทางปัญญาเป็นวิถีชีวิตของชาวเมืองน่านที่มีมาตั้งแต่ในอดีต มีคุณค่าต่อการดำรงชีวิตและความต้องการของสังคม ใน 3 รูปแบบ คือ ขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง ขึ้นเป็นขึ้นเป็นอัน และ ขึ้นเป็นสถาบัน รายละเอียด ดังนี้

2.1 ทูนาทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นรูปเป็นร่าง หมายถึง การลงทุนลงเวลาในการพัฒนาตนเองด้วยการเรียนรู้จนกลายเป็นนิสัยของคนเมืองน่าน ที่พบว่า คนเมืองน่านเป็นคนที่รักความสงบ แต่พร้อมจะร่วมกันเมื่อต้องเผชิญกับปัญหาวิกฤติต่าง ๆ มีกระบวนการเคลื่อนไหวของคนในท้องถิ่นให้สำนึกรักแผ่นดินเกิด รวมเป็นกลุ่มฮักเมืองน่านมาตั้งแต่ ปี พ.ศ. 2534 ต่อมาภูมิภาคีเครือข่ายความร่วมมือของคนเมืองน่านมากขึ้นทั้งในจังหวัดน่านและในต่างจังหวัด ในปี พ.ศ. 2541 จึงมีการจดทะเบียนให้เป็นมูลนิธิฮักเมืองน่าน ทำให้มีการจัดทำกิจกรรมอย่างหลากหลาย ที่พยายามรณรงค์ให้ประชาชนได้ตื่นตัว และตระหนักถึงความร่วมมือกันพัฒนาจังหวัดน่าน อาทิเช่น กิจกรรมการบวชป่า ที่ส่งผลให้ชาวน่านมีบทบาทในการผลักดันให้มี พ.ร.บ.ป่าชุมชนขึ้น การจัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์สัตว์น้ำบ้านหาดผาชน การจัดค่ายเยาวชนทั้งชาวพื้นเมืองและกลุ่ม

ชาติพันธุ์ต่างๆ รวมทั้งการเคลื่อนไหวรณรงค์ให้มีการจัดตั้งมหาวิทยาลัยในจังหวัดน่าน ผลงานของมูลนิธิฮักเมืองน่าน เป็นที่ประจักษ์ จนเป็นที่สนใจเข้ามาศึกษาดูงานของหน่วยงานต่างๆ ทั้งภายในและต่างประเทศ

2.2 ทูนาทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นขึ้นเป็นอัน หมายถึง ทูนาวัฒนธรรมที่เป็นวัตถุจับต้องได้ สื่อความหมายด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในจังหวัดน่าน เป็นที่รู้จักในเวลานี้ ได้แก่ ภาพปู่มาน – ย่ามาน ที่ถูกเรียกขานว่า ภาพกระชิบรักบันลือโลก ซึ่งเป็นภาพจิตรกรรมฝาผนังที่วัดภูมินทร์ ซึ่งปู่มาน – ย่ามาน เป็นการเรียกผู้ชาย และผู้หญิงชาวพม่า ซึ่งในภาพคู่นี้เป็นนัยยะของการเป็นสามี ภรรยาเนื่องจากในภาพมีการเกาะไหล่ซึ่งเป็นธรรมชาติของชายหญิงที่เป็นสามีภรรยากัน เพราะถ้าเป็นหนุ่มสาวจะไม่ถูกเนื้อต้องตัวกัน และ แผนที่ท่องเที่ยวทั่วน่าน ที่แนะนำสถานที่ท่องเที่ยวในอำเภอต่าง ๆ ของจังหวัดน่าน ปัจจุบันเป็นที่รู้จักกันอย่างแพร่หลาย

2.3 ทูนาทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นสถาบัน หมายถึง ความน่าเชื่อถือทางวิชาการและสิ่งที่แสดงออกถึงคุณสมบัติที่สร้างใบรับรองทางความสันติทางวัฒนธรรม ตามธรรมเนียม ตามศรัทธา และตามกฎหมายที่มีอยู่ในจังหวัดน่าน ที่พบเห็นและสามารถกล่าวได้ว่าเป็นทูนาทางวัฒนธรรมขึ้นเป็นสถาบันของจังหวัดน่าน ได้แก่

ร้านกาแฟ เป็นร้านที่ได้รับพระราชทานนามจากสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี เพื่อจำหน่ายผลิตภัณฑ์ที่เป็นผลงานของชาวบ้าน เพื่อแก้ไข

ปัญหาความยากจนของผู้คนในถิ่นทุรกันดารส่งเสริมให้ชาวบ้านมีรายได้เสริมทำให้สภาพชีวิตความเป็นอยู่ดีขึ้น

เตาเผาอบสวก เป็นแหล่งเรียนรู้ด้านประวัติศาสตร์ที่ทำให้รู้ว่าบริเวณนี้ในอดีตเคยเป็นแหล่งผลิตเครื่องปั้นดินเผาที่สำคัญแห่งหนึ่งในล้านนา แสดงให้เห็นถึงการมีเทคโนโลยีการผลิตที่ก้าวหน้ามากกว่าเตาเผา

การรณรงค์ให้ผู้หญิงนั่งขึ้น

เตาจ่านัส

เตาสุ่นัน

แหล่งอื่น เป็นหลักฐานสำคัญทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์ของน่านและล้านนา ยืนยันว่า น่านแม้จะเป็นนครรัฐเล็ก มีอายุประมาณ 750 ปี มาแล้ว จึงเป็นสถานที่สำคัญทางโบราณคดีให้แก่ผู้สนใจในการศึกษาค้นคว้าอย่างกว้างขวาง

3. ปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต

จากการเก็บข้อมูลเบื้องต้นด้วยแบบสอบถาม จากผู้ให้ข้อมูลที่เป็นผู้แทนจากสถาบันการศึกษา ศาสนา ประชาชน ชาวบ้านในเมืองน่าน ตัวแทนหน่วยงานทั้งจากภาครัฐและเอกชน จำนวน 16 คน วิเคราะห์ผลด้านปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตด้วยแบบวัดความคิดเห็น 5 ระดับ

จากการวิเคราะห์และแปลผลด้วยค่าเฉลี่ย สามารถลำดับความสำคัญจากมากไปหาน้อย ดังนี้

3.1 ปัจจัยภายในที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต

3.1.1 การมีมรดกทางวัฒนธรรมเช่น โบราณสถานอนุสรณ์สถานอย่างมากมาย

3.1.2 การมีสถาบันทางศาสนามีความเข้มแข็ง ผู้คนอยู่ในศีลธรรมอันดี

3.1.3 การมีสถาบันครอบครัวที่มีความอบอุ่น

3.1.4 วัฒนธรรมของน่านเกี่ยวข้องกับศาสนาพุทธเป็นหลัก

3.1.5 การมีประเพณีที่มีการอนุรักษ์ สืบสานและจัดขึ้นโดยการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน

3.1.6 คนในชุมชนอยู่ร่วมกันแบบเครือญาติมีความสัมพันธ์ของชุมชนเหนียวแน่น

3.1.7 การมีสถาบันทางสังคมด้านการศึกษาที่มีความพร้อมในการพัฒนาคนเมืองน่าน

3.1.8 การมีปราชญ์ชาวบ้านที่ถ่ายทอดองค์ความรู้ด้านภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นสู่รุ่น

3.1.9 การมีสถาบันการปกครองที่ประชาชนเข้าใจและมีส่วนร่วมในทุกระดับ

3.1.10 ชาวบ้านมีวิถีการดำเนินชีวิตแบบพอเพียงที่มีมาแต่ดั้งเดิม

3.1.11 การมีความหลากหลายของกลุ่มชาติพันธุ์ที่อยู่ร่วมกันอย่างผสมกลมกลืน

3.1.12 ปัจจุบันวัฒนธรรมของน่านเป็นแบบร่วมสมัยที่เหมาะสมกับการดำรงชีวิตอย่างยิ่ง

3.1.13 ชาวบ้านมีความรัก ห่วงแหน ช่วยกันรักษาทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมของตนเป็นอย่างดี

1.1.14 ชาวบ้านรู้จักการใช้ทรัพยากรธรรมชาติ และสิ่งแวดล้อมอย่างคุ้มค่าและเกิดประโยชน์อย่างสูงสุด

3.2 ปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต

3.2.1 การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และเล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์เมืองน่าน

การตีกลองปี่ของเยาวชน

3.2.2 การเพิ่มขึ้นของราคาที่ดินและการพัฒนาอสังหาริมทรัพย์ต่าง ๆ ของนายทุน

3.2.3 การผลักดันให้น่านเป็นเมืองอนุรักษ์และมรดกโลกของหน่วยงาน องค์กรต่าง ๆ

3.2.4 การจัดตั้งกลุ่ม องค์กรต่าง ๆ ที่รณรงค์ให้เกิดความรักและหวงแหนเมืองน่าน

3.2.5 การเมืององค์กรเอกชนที่เข้ามาพัฒนาและทำธุรกิจการค้ามากขึ้น

3.2.6 การปรับเปลี่ยนอาชีพของคนเมืองน่านตามยุคสมัย

3.2.7 การพัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวที่เชื่อมต่อไปยังประเทศเพื่อนบ้านได้

3.2.8 การมีหน่วยงานภาครัฐที่ให้การสนับสนุนกิจกรรมต่าง ๆ ของกลุ่มในชุมชน

3.2.9 การเข้าสู่การเป็นประชาคมอาเซียนในปี 2558

3.2.10 ปัญหาภัยพิบัติทางธรรมชาติที่เกิดขึ้นอยู่บ่อยครั้ง (เช่น น้ำท่วม)

4. ในด้านรูปแบบการส่งเสริมจังหวัดน่านให้เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต

สามารถสรุป ในแต่ละด้านดังนี้

4.1 การท่องเที่ยว มุ่งเน้นให้เป็นการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ และให้คนน่านเป็นเจ้าบ้านที่ดี ให้มีการท่องเที่ยวหลากหลายตามฤดูกาล มีการจัดทำ Home Stay ที่ผู้มาพัก

สามารถดำเนินชีวิตด้วยวิถีของชาวบ้าน

4.2 การฟื้นฟูวัฒนธรรมเดิม ในด้านภาษา การแต่งกาย การตีกลองปี่ อาหาร ประเพณี งานศพ การบวช การใส่บาตรตอนเช้า และการรักษาสืบเชื้อสายเดิม

4.3 การรักษาวินัยชีวิตแบบดั้งเดิม โดยเน้นให้ทุกชุมชนได้ให้ความสำคัญ มีการฟื้นฟูในช่วงบางเวลา แม้ว่าจะทำได้ยากก็ตาม

4.4 การประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ ที่นำเสนอในรูปแบบกิจกรรมในทางที่ดี

ในด้านการปฏิบัติงานให้เกิดผลสำเร็จผู้ที่เกี่ยวข้องและมีส่วนรับผิดชอบ คือชาวบ้าน สถานศึกษา หน่วยงานภาครัฐและองค์กรเอกชน ที่ต้องทำงานกันอย่างต่อเนื่อง จึงจะส่งเสริมให้จังหวัดน่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตได้อย่างยั่งยืน

การนำไปใช้ประโยชน์

งานวิจัยครั้งนี้ เป็นประโยชน์ ต่อหน่วยงานราชการทุกภาคส่วนในจังหวัดน่าน ที่จะนำข้อมูลนำไปใช้ในการวางแผนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต จนได้รับการยอมรับให้เป็นเมืองมรดกโลกอีกทั้งเป็นองค์ความรู้ที่รวบรวมไว้เพื่อการศึกษา ใช้เป็นข้อมูลด้านการพัฒนาสำหรับจังหวัดน่านและสามารถนำไปเป็นรูปแบบสำหรับจังหวัดอื่น หรือพื้นที่อื่นเพื่อการฟื้นฟูให้จังหวัดและชุมชนเข้มแข็งได้

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ ในด้านปัจจัยที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต ที่พบว่า ปัจจัยภายใน มีผลมากกว่าปัจจัยภายนอก โดยเฉพาะในด้านการมีมรดกทางวัฒนธรรมเช่น โบราณสถาน อนุสรณ์สถานอย่าง

มากมายที่เป็นต้นทุนสามารถเปลี่ยนแปลงในเชิงเศรษฐกิจสร้างรายได้ให้แก่บ้าน เพราะเป็นสิ่งที่ดึงดูดให้นักท่องเที่ยวที่เข้ามาในจำนวนมากต่อปีมาเพื่อเยี่ยมชมสถานที่เหล่านี้ ซึ่งไม่เป็นเพียงโบราณสถานแต่ยังคงเป็นสถานที่สำคัญที่สามารถใช้งานได้ตามวิถีชีวิตแบบดั้งเดิมสอดคล้องกับที่สุรพล เรียรสูตร นายกเทศมนตรีเมืองน่าน ได้กล่าวว่า “เมืองเก่าของน่านต่างกับพื้นที่อื่น ๆ เพราะน่านเป็นเมืองเก่าที่ยังมีชีวิต ทุกอย่างยังมีการใช้งานตามวิถีชีวิตดั้งเดิม ทั้งวัด บ้านเรือน รวมไปถึงวัฒนธรรมการแต่งกาย ภาษาพูด รวมทั้งการละเล่น คำว จ้อย ซอ ฯลฯ ทั้งหมดนี้เป็นต้นทุนทางวัฒนธรรมที่มีที่น่านเพียงแห่งเดียว” (คมชัดลึกออนไลน์. www.komchadluek.net/.../7GreensConcept ก้าวที่ท้าทาย.html. 19 พฤษภาคม 2555)

ในส่วนของปัจจัยภายนอกที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ทำให้จังหวัดน่าน เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตที่พบว่า การมีผู้นำที่มีวิสัยทัศน์และเล็งเห็นความสำคัญในการอนุรักษ์เมืองน่าน เป็นปัจจัยที่สำคัญที่สุด เพราะผู้นำจะเป็นผู้ที่ผลักดันและสนับสนุนส่งเสริมให้สมาชิกในชุมชนของตนได้ร่วมมือกันในการอนุรักษ์ มีการป้องกันหากมีการกระทำใด ๆ ที่ไม่เหมาะสม พัฒนาศักยภาพชุมชนในด้านต่าง ๆ ให้เกิดขึ้นโดยการประสานกับหน่วยงาน องค์กร

คณะผู้วิจัย :

สุธีรา คณะธรรม มหาวิทยาลัยราชภัฏเชียงราย

แหล่งเงินทุน : สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ

ต่าง ๆ หากผู้นำชุมชนโดยเฉพาะองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นได้ให้ความสำคัญ ก็จะทำให้น่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตได้จริง สอดคล้องกับการศึกษาของ ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ (2549 : 6) ที่ได้ศึกษาการสำรวจสถานะองค์ความรู้และแนวทางพัฒนาทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ โดยได้เสนอแนวทางในการพัฒนาภูมิปัญญาวัฒนธรรม มีความสำคัญต่อพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคม แต่การทำงานเฉพาะของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดสะท้อนจุดอ่อนของการทำงานที่ส่วนใหญขาดความริเริ่ม ขาดความเป็นมืออาชีพ ขาดวิสัยทัศน์ที่จะทำงานในลักษณะเครือข่าย อาจจะเป็นเพราะดิเรกเปียบราชการค่อนข้างมาก องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นยังไม่ตระหนักถึงความสำคัญและทำกิจกรรมส่งเสริมทุนวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่น

ในการวิจัยครั้งต่อไปจึงควรมีการวิจัยชุมชนทั้งในเขตพื้นที่ที่เป็นเขตเมืองเก่า และพื้นที่นอกเขตเมืองเก่า ในด้านความเข้าใจและแนวทางอนุรักษ์การเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตให้เกิดในภาพรวมของจังหวัดน่าน และควรมีการวิจัยเพื่อจัดทำนโยบาย หรือ ยุทธศาสตร์ในการพัฒนาเมืองเก่าที่มีชีวิตของจังหวัดน่าน ที่สามารถเป็นรูปแบบที่นำไปสู่การพัฒนาท้องถิ่นอื่นๆ ต่อไป

บรรณานุกรม

- ดวงจันทร์ อาภาวัชรุตม์ เจริญเมือง. 2547. **เมืองยั่งยืนในสังคมไทย แนวคิดและประสบการณ์ของบ้านและพิษณุโลก.** สถาบันวิจัยสังคมมหาวิทยาลัยเชียงใหม่. หจก.เชียงใหม่โรงพิมพ์แสงศิลป์. เชียงใหม่.
- ดิเรก ปัทมสิริวัฒน์ และคณะ. 2549. **สารสภาที่ปรึกษาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ.** ปีที่ 3 ฉบับที่ 48 เดือน กุมภาพันธ์ หน้า 6.
- ทუნทางวัฒนธรรม. 2555. (ออนไลน์). แหล่งที่มา tontawanpandow.blogspot.com/2010/09/concept.html .
- ประเวศ วะสี . 2542. **ชุมชนเข้มแข็ง : ทุนทางสังคมของไทย.** หนังสือชุดชุมชนเข้มแข็ง ลำดับที่ 1. สำนักงานกองทุนเพื่อสังคม ธนาคารออมสิน. ธนาคารออมสิน. กรุงเทพมหานคร.
- ผจงจิตต์ อธิคมนันท์. 2543. **การเปลี่ยนแปลงสังคมและวัฒนธรรม.** พิมพ์ครั้งที่ 10. สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง. กรุงเทพมหานคร.
- มรดกโลกของไทย. 2556. (ออนไลน์). แหล่งที่มา www.blog.eduzones.com/pacharawalai/31973-2556 .
- เมืองเก่าแก่ที่สุดในโลก. 2556. (ออนไลน์). แหล่งที่มา : <http://www.paow007.wordpress.com/2010/03/.../20-> 2556.
- วราคม ทีสุกะ. 2527. **สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน (สังคมวิทยาเบื้องต้น).** พิมพ์ครั้งที่ 3. ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ. กรุงเทพมหานคร.
- วิทยา เรืองฤทธิ์. 2552. **หนังสือพิมพ์ข่าวทหารค่านครราชสีมา.** ปีที่ 29 ฉบับที่ 326 วันที่ 16-31 ธันวาคม สนิท สมักรการ. 2542. **การเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรมกับการพัฒนาการของสังคม.** พิมพ์ครั้งที่ 3. สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์ โครงการส่งเสริมเอกสารวิชาการ. กรุงเทพมหานคร.
- สาวิตรี ชัยณรงค์ และ สุวัฒนา ชาดานิติ. 2554. **การพัฒนาการท่องเที่ยวเขตเมืองเก่าลพบุรี.** เอกสารการประชุมวิชาการมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์. กรุงเทพมหานคร.
- สุรพล เขียวสุตร. 2555. **คมชัดลึกออนไลน์.** www.komchadluek.net/.../7GreensConcept ก้าวที่ท้าทาย.html. สำนักงานพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์จังหวัดลำพูน. 2553.
- ทุนทางสังคมกับระบบการจัดสวัสดิการสังคมในภาคเหนือตอนบนของประเทศไทย : กรณีศึกษาชุมชนชนบทในจังหวัดลำพูน.** สำนักงานปลัดกระทรวง กระทรวงการพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์. ลำพูน.
- อนก นาคะบุตร. 2545. **ทุนทางสังคมและประชาสังคมในเมืองไทย.** สำนักงานกองทุนเพื่อสังคมธนาคารออมสิน. โรงพิมพ์บริษัท 21 เซ็นจูรี่ จำกัด. กรุงเทพมหานคร.
- อัมรา สยามวาลา. 2544. **เอกสารประกอบการสัมมนาวิชาการประจำปี 2544 ของสถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย เรื่อง ยุทธศาสตร์การขจัดปัญหาความยากจน ทุนทางสังคมกับความยากจน ณ โรงแรมแอมบาสซาเดอร์ซีดี จอมเทียน ชลบุรี.** สถาบันวิจัยเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย. กรุงเทพมหานคร.
- Storey, John. 1999. **Cultural consumption and everyday life.** London, UK: Arnold.

บทปริทัศน์

ทุนทางสังคมและวัฒนธรรมของจังหวัดน่านต่อการส่งเสริมการเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต

โดย รองศาสตราจารย์ ดร.รัศมี ชูทรงเดช

คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

จังหวัดน่านเป็นจังหวัดหนึ่งในภาคเหนือที่มีความงดงามทั้งทางธรรมชาติและวัฒนธรรม มีประวัติศาสตร์ที่ยาวนาน ทำให้ได้รับการพัฒนาพื้นที่ให้เป็นพื้นที่พิเศษโดยให้ดำเนินการพัฒนาเพื่อเป็น “ต้นแบบ” ของการบริหารจัดการพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยว โดยเลือกพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวตามประเภทของแหล่งท่องเที่ยว ภายใต้ความรับผิดชอบขององค์การบริหารการพัฒนาพื้นที่พิเศษเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนหรือ อพท. ปีพ.ศ. 2555 จังหวัดน่านมีการจัดทำแผนแม่บทและแผนปฏิบัติการการบริหารจัดการพัฒนาพื้นที่พิเศษเมืองศิลปวัฒนธรรมมรดกล้านนาตะวันออกและเชื่อมโยงกับเมืองไชยบุรี และเมืองหลวงพระบางของสปป.ลาว ภายใต้วิสัยทัศน์ “น่านเมืองเก่าที่มีชีวิต” มีการแปลงทุนทางวัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นให้สร้างรายได้ให้กับชุมชน

งานวิจัยนี้เป็นการวิจัยเพื่อพัฒนาเฉพาะพื้นที่มีวัตถุประสงค์ที่จะตอบคำถามว่าจังหวัดน่านมีทุนทางสังคมอะไรที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาเมืองเก่าที่มีชีวิต และมีปัจจัยอะไรที่สนับสนุนว่าทิศทางการพัฒนาควรเป็นอย่างไร ผู้วิจัยได้ทำการทบทวนวรรณกรรมเกี่ยวกับแนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อเป็นแนวทางในการวิจัยแบบอธิบายปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นในจังหวัดน่าน ได้แก่ แนวคิดด้านทุนทางสังคม ทุนทางวัฒนธรรม และทฤษฎีการเปลี่ยนแปลงทางสังคมโดยสังเขป ส่วนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเป็นเรื่องตัวอย่างจากเขตเมืองเก่าโคราชและลพบุรี ผู้วิจัยได้เสนอแนวคิดการวิจัยว่าปัจจัยภายในและภายนอกเป็นทุนทางสังคมและวัฒนธรรมที่ส่งเสริมให้เกิดการพัฒนา “น่านเมืองเก่าที่มีชีวิต”

สำหรับวิธีการดำเนินการวิจัย ผู้วิจัยใช้การ

วิจัยเชิงคุณภาพและปริมาณ โดยผู้วิจัยได้ทำการศึกษาก่อนลงภาคสนามเพื่อรับฟังความคิดเห็นและรวบรวมข้อมูลเบื้องต้นจากหน่วยงานราชการและภาคประชาชน จำนวน 2 วัน จากนั้นก็ลงภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูลเพิ่มเติมเป็นเวลา 2 วัน โดยการจัดเวทีเสวนาร่วมกับหน่วยงานราชการ เอกชน ผู้แทนสถาบันการศึกษา ศาสนาและปราชญ์ชาวบ้าน จำนวน 16 คน ผู้วิจัยได้สังเกตการณ์ สัมภาษณ์และสนทนากลุ่มย่อยเมื่อรวบรวมข้อมูลเสร็จก็ทำการวิเคราะห์เชิงปริมาณและวิเคราะห์ข้อมูลเชิงเนื้อหา แล้วกลับไปจัดเวทีเสวนากับผู้รู้ด้านทุนทางสังคมและวัฒนธรรมเพื่อตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลอีกครั้ง

ผลการวิจัย ผู้วิจัยสรุปผลครอบคลุมเนื้อหาโดยสังเขป 4 ประเด็นหลักคือ 1) ทุนทางสังคมของจังหวัดน่าน 2) ทุนทางวัฒนธรรม 3) ปัจจัยภายในและภายนอกที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม และ 4) รูปแบบการส่งเสริมที่ทำให้จังหวัดน่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต (ดูรายละเอียดจากบทความ)

งานวิจัยนี้เป็นงานวิจัยที่มุ่งหวังที่จะให้ใช้ประโยชน์โดยหน่วยงานราชการทุกภาคส่วนเพื่อใช้ในการวางแผนเพื่อส่งเสริมและพัฒนาให้จังหวัดน่านเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิต และพัฒนาเป็นเมืองมรดกโลกต่อไป ผู้ปริทัศน์เห็นว่าเป็นงานวิจัยที่มีประโยชน์ต่อจังหวัดน่านโดยตรง อย่างไรก็ตาม มีประเด็นคำถามเกี่ยวกับกระบวนการวิจัยและคิดว่าคำถามเหล่านี้ช่วยทำให้งานวิจัยชิ้นนี้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น ดังนี้

1. ในงานวิจัยนี้ไม่ได้มีคำนิยามและคำอธิบายความหมายของ “เมืองเก่าที่มีชีวิต” (Living Heritage?) ว่าคืออะไร การเป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตนั้นควรจะมีลักษณะแบบใด เช่นมีกฎระเบียบเกี่ยวกับการอนุรักษ์บ้านเรือน โบราณสถาน ตลาดเก่า หรือการควบคุม

การก่อสร้างอาคาร หรือชุมชนท้องถิ่นมีวิถีชีวิตแบบชนบท และยังคงอาศัยอยู่ภายในพื้นที่และประกอบกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับประเพณีท้องถิ่น ฯลฯ ขอบเขตของพื้นที่ที่เป็นเมืองเก่าที่มีชีวิตกำหนดอย่างไร

2. ระเบียบวิธีการวิจัย ผู้ปริทัศน์เห็นว่าการลงพื้นที่รวบรวมข้อมูลภาคสนามเพียง 4 วัน เป็นการเก็บข้อมูลที่ใช้นาน้อยมากที่จะได้ผลการวิจัยที่มีความน่าเชื่อถือ และการเลือกประชากรที่ศึกษาส่วนใหญ่เป็นผู้เฒ่า ซึ่งผู้วิจัยไม่ได้ระบุจำนวนและบอกว่าคนเหล่านี้เป็นใครบ้าง และชาวบ้านมีจำนวนที่คั่นจากกลุ่มตัวอย่าง ส่งผลกระทบต่อผลการวิจัย เช่น ผลการอภิปรายที่สรุปว่าปัจจัยภายนอกที่สำคัญที่สุดที่สนับสนุนทุนทางสังคมและวัฒนธรรม คือผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ ผู้ปริทัศน์เห็นว่าผู้วิจัยจะต้องให้ข้อมูลที่ชัดเจนเกี่ยวกับกลุ่มตัวอย่างและเกณฑ์ในการคัดเลือก

3. ผลการวิจัย ผู้ปริทัศน์เห็นว่าความหมายของทุนทางปัญญา (ซึ่งอยู่ในหัวข้อทุนทางสังคม) กับทุนทางวัฒนธรรม ถูกใช้ในความหมายที่ทับซ้อนกัน เพราะทุนทางปัญญาเป็นเรื่องของภูมิปัญญา และทุนทางวัฒนธรรม เป็นคำถูกใช้ในนโยบายเศรษฐกิจเชิงสร้างสรรค์ หมายถึงภูมิปัญญา ศิลปวัฒนธรรมและงานสร้างสรรค์ของท้องถิ่นเป็น

มรดกวัฒนธรรมที่จับต้องได้ (Tangible Cultural Heritage) และจับต้องไม่ได้ (Intangible Cultural Heritage) ได้ถูกนำมาสร้างมูลค่าทางเศรษฐกิจในรูปแบบต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสินค้าทางวัฒนธรรม อุตสาหกรรมวัฒนธรรม การท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ฯลฯ ดังนั้น ผู้วิจัยจำเป็นต้องอธิบายและวิพากษ์ความหมายอย่างชัดเจนไว้ในส่วนของแนวคิดทฤษฎี ก่อนที่จะนำไปใช้สำหรับการจัดจำแนกและวิเคราะห์ข้อมูล

นอกจากนี้ผู้วิจัยไม่ได้จำแนกให้เห็นถึง “วัฒนธรรมดั้งเดิม” และ “วัฒนธรรมใหม่” รวมทั้งการให้เกณฑ์สำหรับการจัดว่าอะไรเป็นทุนวัฒนธรรม เช่น การบวชป่าเกิดขึ้นมาพร้อมกับชุมชนหรือว่าเพิ่งเกิดขึ้นมาใหม่ หรือการจัดตั้งคณะกรรมการอนุรักษ์สัตว์น้ำบ้านหาคาชน เป็นทุนทางวัฒนธรรมอย่างไร ทั้งที่ป่าไม้และสัตว์น้ำเป็นทรัพยากรทางธรรมชาติ เป็นต้น

4. การอภิปรายผล ผู้วิจัยไม่ได้นำเสนอผลการวิเคราะห์เชิงปริมาณและคุณภาพที่ได้มาจากการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามว่าช่วยตอบคำถามของผู้วิจัยได้อย่างครบถ้วนหรือไม่ ทำให้ผู้อ่านไม่สามารถจะประเมินได้ว่าผลการวิจัยมาจากการวิเคราะห์ข้อมูลภาคสนาม หรือว่าเป็นข้อสรุปจากการรวบรวมเรียบเรียงข้อมูลเอกสารเป็นหลัก